

พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตก

Historical Development of Islamic Studies in the West

นุমান หะยิมะแซ¹Numan Hayimasae¹

(Received: April 28, 2022; Revised: June 17, 2022; Accepted: June 29, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของ อิสลามศึกษา ที่ปรากฏในโลกตะวันตก โดยเป็นการศึกษาเอกสารและใช้การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ ระยะเวลาตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 จนถึงช่วงครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยพบว่า อิสลามศึกษา ถูกนำเสนอในฐานะศาสตร์ฯ หนึ่ง ที่ส่วนใหญ่ได้พัฒนาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ โลกตะวันตกเริ่มให้ความสำคัญตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 ด้วยปัจจัยการปะทะกันระหว่างอิสลามกับตะวันตกโดยเฉพาะสงครามครูเสด (1095-1291) โลกตะวันตก ได้สัมผัสอารยธรรมหลายอย่างที่นำมาซึ่งความห่มเหต่อการศึกษอิสลามอย่างจริงจัง การอุปถัมภ์ความรู้ โดยสถาบันการศึกษาชั้นสูงของโลกอิสลามก็เป็นอีกปัจจัยเสริม โดยเริ่มจากการแปลเอกสาร ตำรา และหนังสือ เป็นภาษาละตินและภาษายุโรปอื่นๆ จากนั้นก็ศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องได้สร้างผลงานวิชาการจำนวนมาก ต่อเนื่องมาจนถึงช่วงอาณานิคมและหลังอาณานิคม โดยนัยยะซ่อนเร้นจะด้วยเจตนาหรือไม่ ย่อมปรากฏ ด้วยข้อค้นพบทางวิชาการ

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ อิสลามศึกษา ตะวันตก

ABSTRACT

This academic article is aimed at to trace back the historical development of Islamic Studies as formed in the West. The method used was documentary with descriptive historical analysis. The study found that Islamic Studies had actually began since the 12th century and subsequently up to the present under the different topics of studies. The confrontation between Islam and the West through the almost-2 century-Crusade was the main factor caused to the attention on the matter of Islam meanwhile the other factors included especially contribution of the higher educational Islamic institutions. They started by translating Islamic treaties into

1 สาขาอิสลามศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

1 Malay Studies Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University (Corresponding author: hayimas@hotmail.com)

Latin, and later other European languages. After that they had continued to explore in depth various topics of Islamic Studies up to the period of colonization and post colonization, with or without hidden agenda that later on, of course through academic works, they must be found.

Keywords: *History, Islamic Studies, the West*

บทนำ

ในประสบการณ์ของผู้เขียนที่เคยผ่านการศึกษาในสาขาอิสลามศึกษานอกกับการได้สนทนากับผู้รู้ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอิสลามศึกษา พอจะสรุปพัฒนาการอิสลามศึกษา (Islamic Studies) ในช่วงตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 จนถึงครึ่งแรกของ 20 สามารถมองได้ใน 2 ช่องทางด้วยกัน กล่าวคือ อย่างแรกก็คือ อิสลามศึกษาที่มีเป้าหมายในการถ่ายทอดและอนุรักษ์ความรู้ (Knowledge Transmission and Conservation) จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์สูงสุดคือเพื่อการศรัทธาและนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันในสิ่งที่ได้เรียนมาอย่างต่อเนื่องก็คือ การศึกษาอิสลามเพื่อทำหยาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในงานวิชาการอิสลาม โดยเฉพาะจากนักวิชาการอิสลามศึกษาที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น นักบูรพาคดี (Orientalist), นักวิชาการอิสลาม (Islamicist), นักเทววิทยาอิสลาม (Islamic Theologist) เป้าหมายการศึกษาเพื่อเข้าใจในความรู้เกี่ยวกับอิสลาม แต่ไม่ได้มุ่งหวังความศรัทธาและนำมาปฏิบัติจริง อิสลามศึกษาแบบแรก คือ แบบอย่างการศึกษาอิสลามที่มีมาตั้งแต่ยุคศตวรรษที่ 12 และได้รับการถ่ายทอดเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมมุสลิม แต่ในช่องทางที่สองเป็นศาสตร์ฯ หนึ่งที่เปิดการเรียนการสอน และการศึกษาวิจัยในสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นนำในโลกตะวันตก และยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบันเช่นกัน อย่างไรก็ดีด้วยวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่เน้นเพื่อความ เป็นเลิศทางวิชาการ วิธีวิทยาและการใช้ตรรกะซึ่งถือเป็นแนวคิดการเรียนการสอนในแบบของตะวันตก อาจได้ข้อสรุปของการศึกษาวิจัยที่มีข้อผิดพลาดและไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของศาสนา รวมถึงในงานเขียนจำนวนมากในยุคแรกๆ ที่ผู้เขียนมีเป้าประสงค์ประการใดประการหนึ่งเป็นการเฉพาะ หรือ การได้รับการสนับสนุนจากแหล่งการเงินที่อยากได้งานวิจัยด้วยบทสรุปที่ถูกต้องไปไว้ตั้งแต่แรก หรือ การที่ผู้เขียนไม่มีองค์ความรู้ที่ครอบคลุมมากพอที่จะตีความหลักการศาสนาได้ทำงานผลงานวิชาการที่ผลิตออกมามีความบกพร่องหรือขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของศาสนาอิสลามที่แท้จริง แนวโน้มความผิดพลาดในงานเขียนเหล่านั้นดีขึ้นมากในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 และมีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดงานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับทั้งในซีกโลกตะวันตกและโลกมุสลิมมากขึ้น

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษาช่องทางพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอิสลามศึกษาที่ดำเนินการโดยชาวตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่มีรากฐานในนามนักบูรพาคดี (Orientalist) บทความได้แบ่งหัวข้อย่อยออกเป็น 4 หัวข้อหลัก ประกอบด้วยพัฒนาการในยุคเริ่มต้น พัฒนาการในช่วงอาณานิคมและหลังอาณานิคม สาขาย่อยอิสลามศึกษาที่สนใจศึกษา ตัวอย่างงานวิชาการ และผลกระทบต่องานวิชาการในโลกมุสลิม

พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกในยุคเริ่มแรก

นักวิชาการไม่อาจให้ข้อสรุปที่ชัดเจนลงไปว่าอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกได้เริ่มขึ้นเมื่อไร แต่เริ่มมีความชัดเจนมาตั้งแต่ความปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกตะวันตกกับโลกอิสลามไม่ว่าในเชิงขัดแย้งหรือไมตรี ปฏิสัมพันธ์

ที่นับได้ว่าเป็นปฐมเหตุของความสนใจในอิสลามคือ สงครามครูเสด (Crusade) ที่ได้ดำเนินมาเกือบ 200 ปี (1095-1291) ซึ่งในท้ายที่สุดกองกำลังครูเสด พ่ายแพ้ต่อกองทัพมุสลิมภายใต้การนำของ ซอลาฮุดดีน อัล-อัยยูบีย ผลกระทบจากสงครามทำให้ชาวตะวันตกซึ่งหมายถึงยุโรป ได้รับบทเรียนและการเรียนรู้หลายอย่าง ตลอดจนการพ่ายแพ้สงครามครั้งนั้น ได้สร้างแรงผลักดันที่ฝังลึกในกระบวนทัศน์ของชาวตะวันตกและคาดหวังการหวนกลับมา มีชัยเหนือมุสลิมอีกครั้ง แม้ว่าชาวยุโรปพ่ายแพ้ในสงครามแต่ความก้าวหน้าและพัฒนาการของโลกมุสลิมทำให้ชาวยุโรปสำนึก เรียนรู้ เข้าใจ ปรากฏการณ์ใหม่ ที่ไม่เคยมีมาก่อนในโลกตะวันตก ความตระหนักที่จะพัฒนาให้โลกตะวันตก มีความก้าวหน้าไปทวีมากขึ้นเพื่อความเป็นอยู่และก้าวหน้าในอนาคต

สงครามครูเสดจึงเป็นจุดประกายหลักของการเข้ามาศึกษาและเรียนรู้อิสลามของชาวตะวันตก ขณะที่ยังมีปัจจัยเสริมอีก 3 ประการ (Joesoef Sou'yb, 1985)

1. สัมผัสโลกตะวันตกกับสถาบันการศึกษาชั้นสูงของโลกมุสลิม
2. การแปลตำราภาษาอาหรับสู่ภาษาละตินในศาสตร์ทั่วไปและปรัชญา
3. อิทธิพลการเดินทางของมาร์โก โปโล (ค.ศ.1254-1324) ไปยังเมืองจีน ที่ถ่ายทอดผ่านบันทึก

Description of the world

การศึกษาอิสลามและมุสลิมเริ่มปรากฏตัวชัดเจนจากการแปลตำราในหลากหลายภาษาของโลกตะวันออก โดยเฉพาะจากภาษาอาหรับเป็นภาษาละติน นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 มาถึงยุคการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในศตวรรษที่ 14 ความพยายามนี้มีอย่างสูงทำให้เกิดการตอบโต้อย่างหนักจากฝ่ายศาสนจักร วิชาความรู้และการศึกษาค้นคว้าที่ดำเนินมา ต่อมาผลพวงจากงานแปลในยุคก่อนหน้านั้น ได้พัฒนาการให้เกิดสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือมหาวิทยาลัยในยุโรป เช่น ที่ปาдуа (Padua) ฟลอเรนซ์ (Florence) เวนิส (Venice) แคมบริดจ์ (Cambridge) ซอบอร์น (Sorbonne) และตูบิกิน (Tobigen) ในศตวรรษที่ 17 และ 18 (Joesoef Sor'yb, 1958)

ตำราที่นำมาแปลโดยชาวยุโรปมี 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนที่ 1) เป็นการแปลตำราเกี่ยวกับปรัชญาและความรู้ทางโลกทั่วไป อย่างเช่น วิทยาศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา คณิตศาสตร์ การแพทย์และอื่น ๆ ส่วนที่ 2) การแปลงานเขียนเกี่ยวกับอิสลาม (หลักศรัทธา กฎหมายอิสลาม ประวัติศาสตร์อิสลาม ฯลฯ) ผลจากกิจกรรมการแปลและการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมยังได้ตำราและงานวิชาการอีกมาก โดยพื้นฐานแล้ว การศึกษาอิสลามโดยนักวิชาการตะวันตกเริ่มด้วยความสับสน และมีบทสรุปที่สับสนเช่นกัน (Syamsuddin Arif, 2008) ในประเด็นนี้นักวิชาการตะวันตกเองก็ยอมรับ เช่น ตามทัศนะของ โรเจอร์ ดูพาสกีเอร์ (Roger Dupasquier) ที่ระบุว่า “การศึกษาที่ดำเนินการในโลกตะวันตก ได้พิสูจน์ออกมาให้เห็นอยู่เรื่องเดียวก็คือ ความมอดตกในแง่ของการต่อต้านอิสลามของนักเรียนเหล่านั้น” (Roger Dupasquier, 2008)

ขณะที่เบอร์นาร์ด เลวิส (Bernard Lewis) มองว่า ในความเป็นจริงแล้ว งานเขียนของแต่ละคนไม่อาจปราศจากความลำเอียง ไม่มากนักน้อย เบอร์นาร์ดได้ระบุว่า “ไม่มีใครจะปฏิเสธได้ว่าบรรดานักวิชาการก็เหมือนกับสามัญชนทั่วไป ย่อมต้องมีลักษณะของความลำเอียงที่มักจะเกิดขึ้น แต่ไม่ใช่ว่าจะขัดแย้งเสียทีเดียว ก็คือในหัวข้อเรื่องที่เราได้ศึกษา ความแตกต่างที่สำคัญยิ่งอยู่ที่การแยกแยะระหว่างผู้ที่สามารถจัดการกับความลำเอียงของคนและพยายามที่ทำให้ถูกต้องและผู้ที่ยพยายมหลุดพ้นจากการครอบงำ” (Syamsuddin

Arif, 2008) ตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น งานเขียนของดันเต้ (Dante/ค.ศ.1265-1321) นักวรรณกรรมและนักคิดชาวอิตาลี และนักประพันธ์เรื่องสำคัญ “Divine and Comedy” ดันเต้ได้สาธยายถึงคุณลักษณะของท่านศาสดามุฮัมมัดที่ดูร้ายแรงมาก ดังที่ ธอร์ อองเดร์ ได้ระบุว่า “ดันเต้ ถือว่ามุฮัมมัด มีอวัยวะและร่างกายที่แยกออกจากกันตั้งแต่หัวจรดเอว ฟันที่อยู่ใน inferno (นรก) ชั้นที่ 28 และเขาได้วาดภาพตนเองในสภาพที่ฉีกหน้าอกด้วยมือของเขาเอง นั้นมีผลมาจากความเป็นผู้นำจากวิญญาณที่ถูกสาปแช่งและผู้สร้างสรรค์ ความขัดแย้งในศาสนา ความชั่วร้ายของมุฮัมมัด ก็คือ ผู้นำเผยแพร่ศาสนาที่จอมปลอม ความคิดของคน ระดับกลางเห็นว่ามุฮัมมัดเป็นผู้นำวิบัติ พระเจ้าแทนที่ศาสนาคริสต์ แต่การกล่าวหาเช่นนั้นเป็นเพียงการโกหกที่ร้ายแรง แม้แต่ในยุคปัจจุบัน มุฮัมมัดยังถูกมองว่าเป็น “ศาสนาจอมปลอม” ในสายตาของชาวคริสเตียนที่มีความคิดอื่นเบาบาง” (Joesoef Sou'yb, 1985)

บทกวีฝรั่งเศสใช้ชื่อ “The Song of Roland (ค.ศ.1124)” ก็เช่นเดียวกันได้สร้างภาพพจน์ในทำนองเดียวกัน กวีผู้นี้ได้กล่าวอ้างถึงมุสลิมมีความเชื่อต่อเทวรูป บูชา และศรัทธาต่อ พระเจ้า 3 องค์ (คือ Tervakan, Muhammad, และ Apollo) กวีผู้แต่ง คือ เกลเบิร์ต เดอโนเจนต์ (Fulbertole Nogent) ที่ในท้ายที่สุดแล้วได้ยอมรับความผิดพลาดของข้อมูลและให้ทัศนะบทกวีที่กล่าวถึงความเชื่อของมุสลิมนั้นเป็นเพียงความคิดโดยส่วนตัวซึ่งสะท้อนถึงมุมมองชาวยุโรปส่วนใหญ่ อีกทั้งยอมรับอีกว่าตัวเขาเองก็ไม่สามารถแยกแยะได้ว่าข้อมูลใดส่วนใดที่ถูกต้องและส่วนใดที่บิดเบือน (Mahmud Hamdi Zaquq, 1989)

เป้าหมายหลักของการศึกษาอิสลามในยุคแรกนี้ก็คือ ความสามารถในการเข้าถึง (approach) พื้นที่มุสลิมและเรียกร้องเชิญชวนสู่การยอมรับศาสนาคริสต์ (Asaf Hussain, 1984), (Maryam Jameelah, 1994) ชาวตะวันตกได้ศึกษาค้นคว้าภาษาต่างๆ ที่ใช้โดยมุสลิม โดยเฉพาะภาษาอาหรับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากความรู้ที่ได้รับมา การขยายอาณานิคม และเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ชาวตะวันตกเริ่มเดินทางรอบโลกโดยการเดินเรือมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ภาษาอาหรับถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงที่เปิดสอนภาษาอาหรับอย่างแคมบริดจ์ (ค.ศ.1632) และ อ็อกฟอร์ด (ค.ศ.1636) ได้เปิดโอกาสให้ชาวยุโรปได้เรียนรู้และเข้าใจภาษาอาหรับ ซึ่งจะทำให้การติดต่อสื่อสารกับมุสลิมเพื่อการค้าขายทำได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น ทั้งนี้ในยุคกลางของยุโรปนั้น พ่อค้าชาวยุโรปดำเนินการค้าขายกับโลกมุสลิม 2 แห่ง คือ มุสลิมในอนุทวีปอินเดียและราชอาณาจักรอูซมานียะฮ์ที่มีศูนย์กลางในนครอิสตันบูล

ปลายศตวรรษที่ 17 พบว่าการศึกษาอิสลามมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไป และพบว่ามีงานศึกษาวิจัยบางส่วนมีทัศนะที่เป็นบวกมากกว่าเดิมมากและมีวัตถุประสงค์การศึกษาที่ชัดเจนมากกว่ายุคก่อนหน้านี้ อย่างเช่นการศึกษาเรื่อง “ประวัติศาสตร์หลักศรัทธาและธรรมเนียมประเพณีชาวตะวันออก” (ค.ศ.1684) งานเขียนของริชาร์ด ไชมอน (Richard Simon) เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติและหลักศรัทธาอิสลามของชาวตะวันออก โดยได้เน้นทัศนะของอุละมาฮ์ท่านหนึ่ง งานเขียนชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งจากงานเขียนชาวตะวันตกที่ได้รับการตอบรับอย่างดีและเป็นงานนำมาอ้างอิงกันมาก ขณะที่เฮเดรียน โรแลนด์ (Hadrian Roland) (ค.ศ.1718) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ศาสนาหมุฮัมมัด” (ตีพิมพ์ ค.ศ.1705 2 เล่ม) ในภาษาละตินมีเนื้อหาภาพรวมเกี่ยวกับอิสลาม ส่วนหนึ่งของทัศนะของโรแลนด์ ได้ระบุว่า “...สิ่งที่ควรรู้สำหรับผู้ที่ได้ติดตามที่นอกจากต้องรู้ภาษาอาหรับแล้วยังต้อง

ได้ยินได้ฟังหลักการของมุฮัมมัด ด้วยภาษาดั้งเดิมเช่นเดียวกับ เมื่อเขาศึกษาภาษาอาหรับ ต้องศึกษาด้วยตนเอง มิใช่ผ่านคนอื่น ดังนั้นจะได้รู้ว่ามุสลิมมิได้เป็นคนบ้าคลั่งตามที่เคยเข้าใจกัน อัลลอฮ์ได้ประทานความคิดอ่านให้กับ มนุษย์สิ่งที่มีอยู่ในความคิดอ่านของฉันเกี่ยวกับศาสนาที่ยิ่งใหญ่ในทวีปเอเชีย แอฟริกาและยุโรป คงมิใช่เป็นศาสนา ที่จะล้อเล่นกันหรือศาสนาที่ปราศจากเหตุผลอย่างที่ชาวคริสต์คิดผ่นกัน” (Mahmud Hamdi Zaquuq, 1989) โรแลนด์ได้ระบุเพิ่มเติมอีกว่า “...ที่จริงแล้วมันเป็นจริง! ศาสนาอิสลามเป็นศัตรูที่ร้ายกาจต่อชาวคริสต์ภายใต้กรอบ ที่ห่างไกลมาก ปัญหาอยู่ที่ว่าฉันไม่มีสิทธิ์หรืออะไรที่จะศึกษาหาที่มาและเป็นไปได้เลยหรือที่คน ๆ หนึ่งจะค้นหา ที่มาของการลอบหลองและความเลวร้าย” (Mahmud Hamdi Zaquuq, 1989)

พัฒนาการอิสลามศึกษาในยุคอาณานิคม

การศึกษาอิสลามโดยชาวตะวันตกได้แผ่ขยายออกไปทั่วทุกแห่งในยุโรป ในยุคอาณานิคม เป้าหมายของการศึกษาได้เปลี่ยนสู่เป้าหมายเพื่อการศึกษาในสาขาต่างๆ ที่มุ่งเน้นผลประโยชน์แก่ชาวตะวันตกในโลกมุสลิม วิชาประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและมานุษยวิทยา เป็นสาขาสำคัญในการเรียนรู้และเข้าใจอิสลามและมุสลิม รัฐบาลอาณานิคม ไม่ว่าจะเป็นฮอลแลนด์ เยอรมัน อังกฤษ อิตาลี โปรตุเกส และสเปน จำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับ ผู้คน ในเขตปกครองของอาณานิคมเหล่านั้น อาณานิคมตะวันตกประสงค์จะเรียนรู้และเข้าใจศาสนา แนวคิด ธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์และลักษณะส่วนบุคคลของผู้คนในอิทธิพลของตะวันตก

นักวิจัยและค้นคว้าเกี่ยวกับอิสลาม หรือ นักบูรพาคดีนั้นเป็นที่ต้องการของรัฐบาลอาณานิคม เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อสนองตอบต่อผลประโยชน์ของเจ้าอาณานิคม (Asaf Hussain, 1984), (Imtiyaz Yusuf, 1993) ด้วยปัจจัยและเป้าหมายสำคัญดังกล่าวนี้เองจึงเป็นที่มาของการนิยามคำว่า “Orientalism” โดย ศาสตราจารย์เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) กล่าวว่า เป็นแนวคิดหรือลัทธิหนึ่งที่เน้นหนักในประเด็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโลกตะวันออกโดยมีเป้าหมายประสงค์เพื่อเข้าใจแล้วนำไปสู่การควบคุม การใช้ประโยชน์ หรือมีส่วนร่วม กับผลประโยชน์ (Edward Said, 1978)

หลุยส์ เมสสิกันนอน (Louis Massignon) นักบูรพาคดีชาวตะวันตกทำงานอย่างขะมักเขม้นกับ เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในโมร็อกโกและสเน็ก เฮอกรอนญี กับอาณานิคม ดัตช์ ในอินโดนีเซีย นักวิชาการ ประเภ่นี้เป็นที่มาของการรวบรวมข้อมูลข่าวสารและมุมมองต่างๆ พร้อมกับการให้คำปรึกษาที่สำคัญ สนับสนุน การบริหารปกครองเจ้าอาณานิคม สาขามานุษยวิทยา เป็นสาขาที่สำคัญในงานวิชาการตะวันตก และตามทัศนะ ของเค ก้าวบ (K.Gough) ระบุว่าสาขามานุษยวิทยา (Anthropology) เสมือนหนึ่งเป็น “Child of Imperialism” (โอรสแห่งลัทธิจักรวรรดินิยม) นักมานุษยวิทยาหลายท่าน ได้อุปถัมภ์ การปกครองบริหารเจ้าของอาณานิคม วัฒนธรรม ประเพณีและธรรมเนียมประเพณีที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันออกไป สามารถทำให้พวกเขา เข้าใจและรู้จักในพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ภายใต้อาณานิคม ยิ่งเข้าใจและเรียนรู้ วัฒนธรรมมากแค่ไหนยิ่งจะเป็นประโยชน์และรู้จุดอ่อนของคนพื้นเมืองมากเป็นการง่ายต่อการดำเนินมาตรการใดๆ ดังนั้น ปัจจัยส่งเสริมการศึกษาอิสลามมิใช่แค่การรู้และเข้าใจอิสลามแต่เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นปกครองของ อาณานิคมตะวันตกด้วย (Asaf Hussain, 1984)

นักบูรพาคดีที่ศึกษาอิสลามอย่างจริงจังเพื่อต้องการเข้าใจอิสลามอย่างถ่องแท้มีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่มักแฝงไปด้วยทัศนคติที่เบี่ยงเบน มีการกล่าวหาอิสลามอย่างตรงไปตรงมา หรือบางรายมีเจตนาแฝง อยู่ อีกทั้งมีการอธิบายความและการวิเคราะห์ที่มีได้อยู่บนพื้นฐานของที่มาหรือบนฐานขององค์ความรู้ความเข้าใจรอบด้าน (ขาดความรอบรู้) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับอัตชีวประวัติศาสนามุฮัมมัด อัล-กุรอาน และหะดีษ ข้อค้นพบจากงานของนักบูรพาคดีในยุคอาณานิคมส่วนใหญ่มีข้อบกพร่องและความผิดพลาด หรือแม้แต่การตั้งสมมติฐานที่เป็นผิดและเป็นลบมาตั้งแต่เริ่มต้น ในขณะที่งานวิชาการควรเริ่มด้วยการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบจากคำถามพร้อมอธิบายและหาหลักฐานมายืนยัน แต่งานของนักบูรพาคดีในยุคนี้เริ่มด้วยตั้งสมมติฐานที่เป็นผิดและเป็นลบมาตั้งแต่ต้น และสรุปงานโดยใช้ตรรกะส่วนตัวมาประกอบ

พัฒนาการศึกษาอิสลามหลังจากยุคอาณานิคม

การล่มสลายของบรรดามหาอำนาจตะวันตกหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในด้านการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตก สหรัฐอเมริกากลายเป็นมหาอำนาจสำคัญของโลก นักวิชาการด้านอิสลามชาวตะวันตกที่มาจากฝั่งอเมริกามีเพิ่มมากขึ้นผลพวงจากการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างดีจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน ขณะเดียวกันประเทศมุสลิมหลายประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลาง เป็นภูมิภาคที่มีส่วนสำคัญของโลก จากการค้นพบแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติเป็นแหล่งผลประโยชน์มหาศาลแก่โลกตะวันตก สหรัฐอเมริกาต้องการจะสร้างนักวิชาการมากเท่าที่จะทำได้เพื่อศึกษาความเป็นไปของมุสลิมในตะวันออกกลาง หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 มาพบว่ามีนักวิชาการสายนี้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ได้รับการฝึกฝนและค้นคว้าวิจัย ณ ศูนย์กลางการศึกษาวิจัยที่จัดตั้งขึ้นโดยภาครัฐและเอกชน ที่มีชื่อเสียงอย่างเช่น สถาบัน Carnegie, Ford Foundation, Rockefeller, American Council of Learned Studies และ Rand สถาบันการศึกษาตะวันออกกลางถูกสถาปนาขึ้นมาในปี ค.ศ.1947 ในกรุงวอชิงตัน ดี ซี พร้อมกับการจัดทำวารสารตะวันออกกลาง (Asaf Hussain, 1984)

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังได้สร้างสถาบันชั้นสูงหรือมหาวิทยาลัยด้วยหลักสูตรของตนเองในบางประเทศในตะวันออกกลาง เช่น American University of Beirut, American University of Cairo, American Research ในอียิปต์และในตุรกี และ American Institute of Iranian Studies ในประเทศอิหร่านก่อนการปฏิวัติอิสลามในอิหร่าน (แหล่งเดียวกัน) อย่างไรก็ตาม แม้พัฒนาการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกจะเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่มาถึงจุดสูงสุด ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ไปจนถึงช่วงแรกของศตวรรษที่ 20 ความต้องการศึกษาและเข้าใจอิสลามและมุสลิมยังคงมีต่อไปแม้จะสิ้นสุดชุดจักรวรรดินิยมตะวันตก สถาบันการศึกษาอิสลามและมุสลิมในยุโรปและสหรัฐอเมริกากลายเป็นศูนย์รวมของความรู้และการค้นพบสำหรับชาวตะวันตก หรือแม้แต่มุสลิมเองจากหลากหลายประเทศและเชื้อชาติ จนกลายเป็นแนวโน้มในการศึกษาอิสลามในโลกมุสลิมเอง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เปิดโอกาสให้นักวิชาการรุ่นใหม่ของมุสลิมได้มีโอกาสศึกษาอิสลามในโลกตะวันตก หรือเรียนทั้งโลกมุสลิมและตะวันตก ปราบกฎการณ์นี้กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญให้โลกมุสลิมได้มีโอกาสนี้ในการศึกษาอิสลามในฝั่งตะวันตก การศึกษาอิสลามในตะวันตกยังได้รับการตอบรับที่ดีทำให้ได้รับการตอบรับที่ดีทั้งในโลกตะวันตกและโลกมุสลิมเอง ความแตกต่างระหว่างการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกและในโลก

มุสลิมเองก็อยู่ในแง่ของการศึกษาวิเคราะห์อิสลาม วิชาการตะวันออกเน้นการวิเคราะห์และวิพากษ์อย่างตรงไปตรงมา และสอดคล้องกับสิ่งที่ประจักษ์และมองเห็นได้ด้วยเหตุและผล แต่ในโลกอิสลามศึกษาโดยยึดพื้นฐานของตัวบทที่ถูกต้องแม่นยำและมีความสอดคล้องที่สิ่งที่ประจักษ์และเรียนรู้ตามที่ได้ระบุไว้ในหลักการอิสลาม อีกทั้งยังเน้นความจำและเข้าใจอย่างท่องและลึกซึ้ง การให้ทัศนะและความคิดของมนุษย์เพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัดหลายอย่างในการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องของศาสนา

อย่างไรก็ดี การเปิดสถาบันและหลักสูตรอิสลามศึกษาในยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้เปิดโอกาสให้มุสลิมในประเทศมุสลิมส่วนใหญ่ (Majority Muslim) และประเทศที่มีมุสลิมส่วนน้อย (Minority Muslim) ได้เดินทางไปศึกษาและเรียนรู้อิสลามในรูปแบบที่ไม่เคยสัมผัสมาก่อน รวมถึงชาวมุสลิมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย นอกจากนั้น อาณานิคมเดิมที่เคยปกครองรัฐมุสลิมก็เปิดโอกาสให้ผู้คนนั้นได้เดินทางไปศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ รวมถึงอิสลามศึกษาในประเทศอาณานิคมเดิม เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และฮอลแลนด์ เป็นต้น ปัจจัยนี้ผนวกกับการเดินทางไปศึกษาอิสลามในโลกตะวันออกกลางมากขึ้น มาผสมผสานกันได้สร้างกระแสอันใหม่ของการจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับสูงในระดับอุดมศึกษาของเอกชนและรัฐให้สอดคล้องกับพัฒนาการการศึกษาของโลกปัจจุบัน บัณฑิตและมหาบัณฑิตเหล่านั้นได้เป็นแนวร่วมสำคัญของการจัดตั้งศูนย์กลางอิสลาม หรือสถาบันการศึกษาอิสลามหรือหลักสูตรหนึ่งในสถาบันอุดมศึกษา อย่างการจัดตั้งสถาบันการศึกษาศาสนาแห่งรัฐ (IAIN/ Institut Agama Islam Negeri) ในหลายพื้นที่ของประเทศอินโดนีเซีย สถาบันอิสลาม (Akademi Islam) ในมหาวิทยาลัยมาลายา ประเทศมาเลเซีย คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพาในดารุสซาลาม ของประเทศบรูไนดารุสซาลาม และวิทยาลัยอิสลามศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี ของประเทศไทย (Azyumardi Azra, 2004), (Mohammad Muda, 2004), (Hasan Madmarn, 2000)

สาขาวิชาหลักด้านอิสลามศึกษาโลกตะวันตก

การศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกมีในหลากหลายสาขาวิชา แต่หากจะมาสังเกตจากยุคสมัยหนึ่งสู่อีกยุคสมัยหนึ่งจะพบว่ามีการพัฒนาของการให้ความสำคัญในสาขาวิชาแตกต่างกัน ผู้สนใจในการศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกได้แยกประเด็นตามสนใจในอิสลามออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ส่วนแรกเป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามโดยตรง และส่วนที่ 2 การศึกษาอิสลามและมุสลิมโดยยึดกรอบของภูมิภาค (Area Studies) และสาขาวิชาอื่นๆ การศึกษาอิสลามโดยตรงเกี่ยวข้องกับการศึกษาหลักการปฏิบัติและศรัทธาในอิสลามพร้อมกับแหล่งที่มาทางอิสลาม ส่วนแรกนี้มีสาขาวิชาอย่าง ฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ) เตาฮีด (หลักศรัทธาอิสลาม) ตารีก (ประวัติศาสตร์อิสลาม) อัคลาก (ศีลธรรม จรรยาอิสลาม) อัล-กูรานและหะดีษ (วจนะของท่านศาสดามุฮัมมัด) ในขณะที่ส่วนที่ 2 มีรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาชุมชนมุสลิมและคุณค่าแห่งอิสลามที่อยู่ในตัวบุคคลมุสลิม รวมถึงการศึกษาโลกอิสลามในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งประเทศมุสลิม และชุมชนมุสลิมในประเทศมิใช่มุสลิมส่วนที่ส่วนนี้มักรวมอยู่ในภาควิชาตะวันออกกลาง (Middle East) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia) เอเชียใต้ (South Asia) สังคมวิทยา (Sociology) และมานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาเชิงภูมิภาคกับการศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การศึกษาอิสลามที่พบเห็นมาตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าโลกตะวันตกให้ความสำคัญมาก ๆ กับประเด็นของอัล-กุรอานและซุนนะฮ์ (หะดีษ) เนื่องจากแหล่งที่มาทั้งสองนี้เป็นแก่นแท้ในศาสนาอิสลาม การศึกษาวิจัยล่าสุดพบว่าได้เน้นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบระหว่าง อัล-กุรอานกับเตารออตและอินญิล (โตรา และไบเบิล) นักวิชาการตะวันตกรู้ดีว่ามีการเพิ่มเติมและแก้ไขคัมภีร์ในศาสนาคริสต์และยูดาห์ ดังนั้นพวกเขาได้พยายามอีกขั้นเพื่อค้นหาความเที่ยงตรงในอัล-กุรอานตามกรอบวิธีการศึกษาที่เคยทำมาในการศึกษาคัมภีร์โตรา และไบเบิล ทักษะของนักวิชาการตะวันตกที่มีอคติสูงต่ออิสลามให้ความเห็นว่า อัล-กุรอานไม่ใช่อะไรที่เหนือนอกจาก จะเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมาของศาสนามุฮัมมัดเอง และอัลกุรอานได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ ที่ได้รับจากศาสนายูดาห์ คริสต์และโซโรแอสเตอร์ ผนวกกับถ้อยคำจากบทกวี บทกลอน ถ้อยคำที่สละสลวย เรืองเล่า ตำนานที่ได้มาจากยุคก่อนศาสนามุฮัมมัด กล่าวคือในยุคมีด (Jahiliyah) และโรมันกับกรีก ตามทัศนะ ของเรย์โนลด์ เอ. นิโคลสัน (Richard A. Nicholson) แล้วอัล-กุรอานเป็นถ้อยคำที่ยืมมาจากถ้อยคำและเรื่องเล่า หรือตำนานชาวยูดาห์และนัสสอนีย์ (คริสต์)

การศึกษาล่าสุดเกี่ยวกับอัล-กุรอานที่ทำโดยลูกแซมเบิร์ก (Luxemburg, ปี ค.ศ.2003) ระบุว่า อัล-กุรอานมาจากภาษาอาหรับและภาษาซีเรียโบราณ (Syro-aramic) ลูกแซมเบิร์กยกตัวอย่างคำว่า Qaswarah (قصوره) แท้จริงแล้วมาจากคำว่า qasurah คำว่า sayyiat (سيت) มาจากคำเดิมว่า saniyyat หรือ Sanyata ส่วนคำว่า adhannaka (أذنك) มาจากคำว่า idh-dhaka และตัวอย่างสุดท้ายคำคำว่า utullin (عتل) ที่จริงแล้วมาจากคำว่า alin นี่เป็นแค่ส่วนหนึ่งของคำกล่าวอ้างที่ใช้ที่มานักหนาแน่นของนักบูรพาคดีผู้นี้ (Syamsuddin Arif, 2008) ขณะที่ในงานเขียนเกี่ยวกับหะดีษ หรือวัจของท่านศาสนามุฮัมมัด นักบูรพาคดีมีทัศนะที่สับสนอีกเช่นกัน เช่นทัศนะของศาสตราจารย์เซอร์ วิลเลียม มัวร์ (Muir) นักบูรพาคดีชาวสก็อตแลนด์ (เมษายนค.ศ. 1819 กรกฎาคมค.ศ.1905) ที่อ้างว่าจากหะดีษที่มีมากกว่า 4,000 กว่าหะดีษมีเพียงครึ่งหนึ่งที่เชื่อถือได้ ที่เหลือขาดต้นตอที่ชัดเจน อีกท่านหนึ่ง คืออิกนัส โกลไซเออร์ (Ignaz Golzier) ซึ่งในบรรดานักบูรพาคดีด้วยกันยกย่อง ว่าเป็นผู้รู้อิสลามระดับศาสตราจารย์ แต่สำหรับนักวิชาการมุสลิมแล้วบุคคลผู้นี้ถือเป็นนักบูรพาคดีที่มีอคติมากที่สุดต่อคำสอนศาสนาอิสลาม โกลไซเออร์ เคยให้ทัศนะว่า แท้ที่จริงหะดีษนั้นเป็นเพียงการอุปโลกขึ้นมาของ สังคมมุสลิมภายหลังการเสียชีวิตของท่านศาสนามุฮัมมัดแล้ว (Syamsuddin Arif, 2008)

การศึกษาอิสลามในโลกตะวันตกได้พัฒนามาตลอดจนถึงปัจจุบัน นักบูรพาคดีด้านอิสลามศึกษาได้ศึกษา และเรียนรู้อิสลามทุกสาขาวิชาตั้งแต่ภาษาอาหรับ เชื้อชาติอาหรับก่อนและหลังอิสลาม ความเป็นศาสนาดของมุฮัมมัด อัล-กุรอาน หะดีษ วิถีวิทยาอิสลาม ศาสนบัญญัติ จริยธรรมอิสลาม ปรัชญา แนวคิดหลักของสำนักในอิสลาม นิภายในอิสลาม การปฏิบัติศาสนกิจในสังคมมุสลิม นอกจากนี้ยังเป็นสาขาวิชาอื่น ๆ ที่พยายามโยงกับทัศนะใน อิสลาม ทั้งในโลกมุสลิมและตะวันตกเอง (Affandi Mochtar, 2001)

งานเขียนสำคัญด้านอิสลามศึกษาโดยนักวิชาการตะวันตก

งานเขียนสำคัญๆ ส่วนหนึ่งของนักบูรพาคดีเกี่ยวกับอิสลามและโลกมุสลิมที่สามารถนำมาหยิบยก บางส่วนในภาษาของชาวยุโรป มีดังต่อไปนี้

1. Les civilisation of Arabes (อารยธรรมชนชาติอาหรับ) เขียนโดยกุสตาฟ เลอ บอง (Gustave Le Bon) ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ. 1884
2. The Chinese and Arab Trade in the Twelfth and Thirteenth Century (การค้าขายระหว่างจีนกับอาหรับในศตวรรษที่ 12 และ 13) เขียนโดยชาน จู กัว (Chan Ju-kua) มีชื่อหนังสือเป็นภาษาจีนว่า *Chufan-chi* ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยเฟรดเดอริก เฮิร์ท และ ดับลิว ดับลิว ร็อกเวลล์ (Frederick Hirth and W.W. Rockwell) ตีพิมพ์ในแซนต ปีเตอร์เบิร์กปีค.ศ. 1911
3. Relations de voyages of textes geographiques Arabes, Persians et Turce relatifs a l'Extreme Orient, du VIIIe au XVIIIe siecle (ความสัมพันธ์เกี่ยวกับการเดินทางสู่อาหรับ เปอร์เซียและตุรกีพร้อมด้วยแผนที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของตะวันออกไกล ตั้งแต่ศตวรรษที่ 8 จนถึงศตวรรษที่ 18) โดยเกเบรียล เฟอรัรอันด์ (Gabriel Ferrand) มีทั้งหมด 2 เล่ม ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1913-1914
4. Le science Arabe et son role dans l'evolutoin scientifique mondiale (ศาสตร์ของชนชาติอาหรับและบทบาทในการเผยแพร่วิชาการสู่โลก) โดยเอ เอ ฟ็อกเกอร์ (A.A. Fokker) เนื้อหาถูกรวบรวมไว้ใน *Tijdschrift voor Bataviasche Genootschap* (TBG) เล่มที่ LXXX ตีพิมพ์ในปีค.ศ.1940
5. Stuerpacht und Lehnswesen: Eine historische Studie uber die Entsteburg des islamischen lehnswesens (การเช่าที่ดินและอภิสถิรของพวกพิวตัล: กรณีศึกษาประวัติการกำเนิดระบบพิวตัลในอิสลาม) โดยซี เอช เบกเกอร์ (C.H. Becker) รวบรวมอยู่ใน *Der Islam* เล่มที่ 10 ตีพิมพ์ในปีค.ศ. 1914
6. Das Wechselrecht der Araber: Eine rechtvergleichende Studie uber die Herkunft des Wechsels (*Bill of Exchange* ในกฎหมายของชาวอาหรับ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่มาของ *Bill of Exchange*) โดยอาร์ กราสซ์ฮอฟ (R. Graszhoff) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1899) หนังสือนี้ได้อธิบายถึงเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่พบในหนังสือพิกฮุ ได้กล่าวถึงปัญหา *Al-Hiwalah* นั่นคือระบบการจ่ายเงินที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการมูอามาလာต (*Al-Muamalat*) ณ สถานที่ 2 แห่งที่ตั้งอยู่ไกลจากกัน
7. irtschaftsgeschichte des Altertums vom Palaolithicum bis zur Volkerwanderung der Germanen, Slaven and Araber (ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสมัยโบราณ ตั้งแต่ยุคหินเก่าจนกระทั่งสมัยการอพยพโยกย้ายของชนชาติเยอรมัน สลาฟและอาหรับ) โดยฟรีตซ์ เอ็ม ไฮเซลเฮม (Fritz M.Heichelheim) ทั้งหมด 2 เล่ม ตีพิมพ์ในโลโยเด็นปีค.ศ. 1938
8. Der Einfluss des Morgenlands auf das Abendland, vornehmlich wahrend des Mittelalters (อิทธิพลตะวันออกที่มีต่อตะวันตก โดยเฉพาะในยุคกลาง โดยจอร์จ เจค็อบ (George Jacob) ตีพิมพ์ในแซนโนเวอร์ปีค.ศ.1924
9. Die commenda im islamitischen Rechte: Ein beitrag zur Geschichte des Handelsrecht (วิพากษ์กฎหมายอิสลาม อุปถัมภ์หนึ่งต่อประวัติศาสตร์กฎหมายการค้าขาย) โดยจอส โคห์เลอร์ (Jos Kohler) ตีพิมพ์ในเวอร์ชเบิร์กปีค.ศ.1885

10. Ueber das Einnachmebudget des Abbasiden-Reiches vom Jahre 306 H. (918-919) (ว่าด้วยเรื่องงบประมาณรายได้ของอาณาจักรอับบาซียะฮ์ ตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 306 /ค.ศ. 918-919) โดยอัลเฟรด ฟอน เครเมอร์ (Alfred Von Kremer) ตีพิมพ์ในเวียนนาปีค.ศ.1887

11. L'influence de l'Islam au moyen age la fondation et l'essor des banques juives (อิทธิพลของอิสลามในสมัยกลางต่อระบบธนาคารของชาวยิว) โดยหลุยส์ เมซซิงนอน (Louis Massignon) รวบรวมอยู่ใน *Bulletin d'etudes orientales, Institut Francais de Damas* (คู่มือการศึกษาตะวันออก สถาบันฝรั่งเศส ณ ดามัสกัส) เล่ม 1 ตีพิมพ์เมื่อปีค.ศ. 1931

12. Hadramaut Some of its Mysteries Unveiled (ฮาดรามอูต: ความรู้ลับส่วนหนึ่งของมัน) โดยดี ฟาน เดอร์ มิวเลน และ นัน วิสแมน์ (D.Van der Meulen and Non Wissmaun) ตีพิมพ์ในไลย์เด็นปีค.ศ. 1932

13. Fragmenta Islamica: Studien over het Islamisme in Nederlandsch-India (หลากหลายสาระเกี่ยวกับอิสลาม: กรณีศึกษาเรื่องอิสลามในอินเดีย-ฮอลแลนด์) โดยจี เอฟ พิจเปอร์ (G.F Pijper) ตีพิมพ์ในไลย์เด็นปีค.ศ. 1934

14. Relations de voyages faits par los et les Arabes et les Persans dans l'Inde et la China dans le XIIe siecle de l'ere chrotienne (เรื่องราวเกี่ยวกับการเดินเรือโดยชาวอาหรับและเปอร์เซียมายังอินเดียและจีนในศตวรรษที่12) โดยโจเซฟ เทาแซนต์ เรนาร์ด (Joseph Toussaint Renaud) ประกอบด้วย 2 เล่ม ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ. 1845

15. Das Geschichtsbild der arabischen Historiker des Mittelalters (ภาพรวมของประวัติศาสตร์ จากบรรดานักเขียนประวัติศาสตร์ชนชาติอาหรับ) โดยกุสตาฟ ริชเตอร์ (Gustaf Richter) ตีพิมพ์ในตูบิงเกนปีค.ศ.1933

16. Ausbreitung and Staatengrundungen des Islam vom 7 bis 15 Jahrhundert (การเผยแผ่อิสลามและการสถาปนารัฐอิสลามตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 ถึงศตวรรษที่ 15) โดยฮันส์ เฮนส์ริช สแชเดอร์ (Hans Heinrich Schaefer) ใน *Werdegang* งานเขียนของโกตซ์ (Goetz) เล่มที่ 3 ตีพิมพ์ในปีค.ศ.1932

17. The Early History of India: From 660 B.C. to the Mohammedan Conquest (ประวัติศาสตร์การกำเนิดของอินเดียตั้งแต่ 600 ปีก่อนคริสตกาลจนถึงยุคแห่งการครอบครองโดยอิสลาม) โดยวินเซนต เอ สมิท (Vincent A.Smith) พิมพ์ครั้งที่ 3 ในลอนดอนปีค.ศ. 1914

18. Lands of the Eastern Caliphate: Mesopotamia, Persia, Central Asia, from the Moslem Conquest to the time of Timur (เมืองต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของเคาะลีฟะฮ์ทางฝั่งตะวันออก อิรัก อิหร่าน เอเชียกลาง ตั้งแต่สมัยอาณานิคมอิสลามจนถึงสมัยติเมอร์เลน) โดยจี เลอ สเตรังก์ (G. Le Strange) ตีพิมพ์ในลอนดอนปี ค.ศ. 1905

19. Die Handelszuge der Araber unter den Abbasiden durch Afrika, Asien und Osteuropa (การขยายตัวทางการค้าของชาวอาหรับในยุคอาณาจักรอับบาซียะฮ์ในรัฐต่างๆ ของแอฟริกา เอเชียและยุโรปตะวันออก) โดยเฟรเดริช สติวเว (Friedrich Stuwe) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1936

20. Voyage du marchand arabe Salayman en Inde et en Chine redigé en 851: Suivi de remarques par Abu Zayd Hasan (vers, 916) (การเดินทางของพ่อค้าอาหรับสู่โสมานในอินเดียและจีน ซึ่งได้รับการบันทึกในปีค.ศ. 851 รวมถึงบันทึกอื่นๆของอาบู ซาอิด อัซซัน (ช่วงปี ค.ศ. 916) โดย อาบู ซาอิด อัซซัน ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสและรวบรวมไว้ใน *Les Classiques de l'Orient* (บรรดางานเขียนคลาสสิกจากตะวันออก) เล่มที่ 7 ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1922

21. Geschichte der Chalifen nach handschriftlichen Quellen (ประวัติศาสตร์บรรดาเคาะลีฟะฮ์ โดยยึดที่มาจากต้นฉบับเดิม) โดยฮัสต์ เวล (Gust Weil) ประกอบด้วย 3 เล่ม ตีพิมพ์ในมานน์เฮมปีค.ศ. 1846-1851

22. A Literary History of the Arabs (ประวัติศาสตร์วรรณกรรมชาวอาหรับ) โดยอี จี บราวน์ (E.G.Browne) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1902

23. The Caliphate: Rise, Decline and Fall (เคาะลีฟะฮ์: การสถาปนา การเสื่อมอำนาจและการล่มสลาย) โดยเซอร์ วิลเลียม มูอิร (Sir William Muir) ตีพิมพ์ในเอดินเบิร์กปีค.ศ. 1915

24. History of the Arabs (ประวัติศาสตร์ชนชาติอาหรับ) โดยพี เค ฮิตตี (P.K.Hitti) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1937 และมีการตีพิมพ์ซ้ำในปีค.ศ.1951 เป็นหนังสือที่อธิบายถึงอารยธรรมอิสลามในยุคกลาง

25. The Arabs in History (ชนชาติอาหรับในประวัติศาสตร์) โดยบี เลวิส (B.Lewis) ตีพิมพ์ที่ลอนดอนในปี ค.ศ. 1950 อภิปรายถึงที่มาของชนชาติอาหรับ จนถึงยุคสมัยใหม่

26. The Caliphate (เคาะลีฟะฮ์) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ (Sir T.W. Arnold): (อ็อกฟอร์ด, ค.ศ. 1924) หนังสือศึกษาเกี่ยวกับสถาบันการเมืองตลอดประวัติศาสตร์อิสลามและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกัน

27. An Introduction to the Sociology of Islam (บทนำสังคมวิทยาอิสลาม) โดยอาร์ เลเวย์ (R. Levey) 2 เล่ม ตีพิมพ์ในลอนดอนในค.ศ.1933 เนื้อหาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับพัฒนาการของสถาบันประเภทต่างๆ ในอิสลาม

28. A History of Egypt in the Middle Ages (ประวัติศาสตร์อียิปต์ในยุคกลาง) โดยเอส เลน พูล (S. Lane-Poole) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1914) มีเนื้อหาที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลามในอียิปต์กระทั่งปีค.ศ.1517

29. The Rise of Ottoman Empire (การสถาปนาจักรวรรดิออตโตมาน) โดยพี วิตเตก (P.Witteke); (ลอนดอน, ค.ศ. 1938) เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 จนถึงศตวรรษที่ 20 ในรัฐต่างๆ ของเอเชียตะวันตกและยุโรปตะวันออก

30. The Preaching of Islam (หลักการศาสนาอิสลาม) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ (Sir T.W.Arnold); (ลอนดอน, ค.ศ. 1913) เป็นหนังสือที่อธิบายภาพรวมเรื่องการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม

31. The Encyclopedia of Islam (สารานุกรมอิสลาม) ประกอบด้วย 4 เล่มหนา ตีพิมพ์ในโลโยเด็นปี ค.ศ. 1913) ได้รับการเรียบเรียงโดยคณะผู้เชี่ยวชาญจากฮอลแลนด์ ได้รวบรวมการอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม

32. A Dictionary of Islam (พจนานุกรมอิสลาม) เขียนโดยที พี ฮิวจ์ส (T.P.Hughes) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1885 ตีพิมพ์ซ้ำปีค.ศ.1935 มีลักษณะ คล้ายกับสารานุกรมที่เกี่ยวข้องกับอิสลาม

33. The Legacy of Islam (มรดกแห่งอิสลาม) โดยเซอร์ ที ดับลิว อาร์โนลด์ และ เอ กิลเลม (Sir T.W.Arnold & A.Guillaume) ตีพิมพ์ในอ็อกฟอร์ดปีค.ศ. 1931) อธิบายถึงแนวคิดทางศาสนาในอิสลาม วิชาการ ศิลปะรวมถึงอิทธิพลของอิสลามที่มีต่อยุโรป

34. Das Leben Mohammeds (อัตชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดยฟรานส์ บูห์ล (Frants Buhl) ได้รับการแปลเป็นภาษาเยอรมัน โดย ฮันส์ เฮนริช สแคเดอร์ (Hans Heinrich Schaeder) ตีพิมพ์ในเบอร์ลินปีค.ศ. 1930 และได้รับการพิจารณาว่าเป็นหนังสือที่มีคุณภาพเกี่ยวกับชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด

35. The Life of Mahomet (ประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดย เซอร์ วิลเลียม มูอิร (Sir William Muir) มีด้วยกัน 4 เล่ม ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1858-1861 และตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ที่เอเดนเบิร์กปีค.ศ.1923 งานเขียนนี้ถูกมองว่ามีความเก่าแก่ มีสาระที่ได้รับการศึกษาอย่างวิพากษ์ (Critics) และเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม

36. Mohammed, the Man and his Faith (มุฮัมมัด: มนุษย์และหลักศรัทธา) โดยทอร์ เอ็นดเร (Tor Andre) ตีพิมพ์ลอนดอน ค.ศ. 1936 มีใจสำคัญที่อธิบายอย่างพิสดาร ด้วยความละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง ได้ลดความน่าเชื่อถือต่อการกำเนิดอิสลามและความเป็นส่วนบุคคลของท่านศาสดามุฮัมมัด

37. Life of Mahomet (ชีวประวัติศาสดามุฮัมมัด) โดยวอชิงตัน เออร์วิง (Washington Irving) ตีพิมพ์ในนิวยอร์กปีค.ศ.1850) มีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง การอธิบายเป็นไปอย่างมีเป้าหมายมากหากจะนำมาเปรียบเทียบกับงานเขียนยุคเดียวกันช่วงกลางศตวรรษที่ 19

38. The Koran (Al-Quran /อัล-กุรอาน) โดยจอร์จ เซล (George Sale) ได้รับการตีพิมพ์โดย Chandos Classic ส่วนต้นฉบับแปลของเจ เอ็ม ร็อดเวลล์ (J.M.Rodwell) ได้รับการตีพิมพ์โดย Everyman's Library ต้นฉบับของอี เอช ปาลเมอร์ (E.H.Palmer) ได้รับการตีพิมพ์โดย World Classic ต้นฉบับของมาร์มาดัก พิกทอลล์ (Marmadurk Pickthall) ในลอนดอน Mentor Religious Classic, ค.ศ. 1930) ต้นฉบับของอาร์เบลล์ (R.Bell), (เอเดนเบิร์ก, ค.ศ. 1937) ประวัติศาสตร์อัล-กุรอาน (Geschichte des Koranz) ผลงานของทีโนลเดก (T. Noldeke); (ไลพ์ซิก, ค.ศ. 1909) บทนำอัล-กุรอาน (Introduction au Coran) งานเขียนของอาร์เบลเชียร์ (R.Blachere); (ปารีส, ค.ศ. 1942) และบทเรียนจาก อัล-กุรอาน (The Teaching of the Quran) งานของเฮช ยู ดับลิว สแตนตัน (H.U.W. Stanton, S.P.C.K, 1919)

39. The Origin of Islam in Its Christian Environment (ที่มาของศาสนาอิสลามในสภาพแวดล้อมของคริสเตียน) โดยอาร์เบลล์ (R.Bell) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1926)

40. Development of Muslim Theology, Jurisprudence and Constitutional Theory (พัฒนาการของหลักศรัทธามุสลิม กฎหมายและทฤษฎีนโยบายแห่งรัฐ โดยดี บี แม็คโดนัลด์ (D.B. Macdonald) ตีพิมพ์ในลอนดอนและนิวยอร์กปีค.ศ.1903

41. Islam, Beliefs and Institutions (อิสลาม ความเชื่อสำคัญๆ ในอิสลาม และ สถาบันอิสลาม) โดยเฮช เลเมนส์ (H.Lamens) ได้รับการแปลจากภาษาเยอรมันเป็นภาษาอังกฤษโดยเอฟ ดี โรสส์ (F.D.Ross) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ. 1929

42. Muhammedanische Studien (ศึกษาเกี่ยวกับอิสลาม) โดยอิกนาติอุส โกลด์ไซเออร์ (Ignatius Goldzier) ตีพิมพ์โดยเฮลล์ (Halle, 1890) มีสาระที่ถูกรับรองว่ามีคุณภาพในเนื้อหาเกี่ยวกับหะดีษ

43. The Traditions of Islam (หะดีษในอิสลาม) โดยเอ กิลลาม (A.Guillame) ; (อ็อกฟอร์ด, ค.ศ. 1928) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับหะดีษตามทัศนะของอิสลามตามหลักของวิชาหะดีษ (*Musthalah al-Hadits*) พร้อมกับการวิเคราะห์ (ทบทวน) ในหลายๆ ประเด็น

44. The Muslim Creed (หลักศรัทธาอิสลาม) โดยเอ เจ เวนสินก์ (A.J.Wensinck); (แคมบริดจ์, ค.ศ. 1932) ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับหลักการอิสลามตามแนวทางดั้งเดิม (*Salaf/Orthodox*) เนื้อหายังได้บรรยายถึงพัฒนาการของหลักการอิสลามไปจนถึงสมัยของการเกิดแนวทางอิกติซาล (*Iktizal*)

45. Free Will and Predestination in Early Islam (ปัญหาเรื่องอิสรภาพตามความต้องการและข้อกำหนดในศาสนาอิสลามในยุคแรก) โดยดับลิว มอนต์โกเมอรี่ วัตต์ (W.Montgomery Watt); (ลอนดอน, ค.ศ. 1948) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างแนวคิดญาบารียะฮ์ (*Jabariyah*) และแนวคิดกอदारียะฮ์ (*Qadariyah*) ในอิสลาม

46. Introduction a la Theologie Musulmane (บทนำหลักศรัทธาอิสลาม) โดยแอล การ์เด็ต และเอ็ม เอ็ม อนาวาตี (L.Gardet & M.M.Anawati) ได้รับการตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1948 มีสาระเกี่ยวกับแนวคิดอัล-กาลาม (*Al-Kalam*) ที่จัดตั้งขึ้นโดยอบูล ฮาซัน อัล-อัซฮารี (Abul Hasan Al-'Asya'ari/ ค.ศ. 874-942) และศึกษาเปรียบเทียบกับลัทธิธอม (Thomism) ที่ก่อตั้งขึ้นโดยโทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas/ ค.ศ. 1225-1274)

47. A Shi-ite Creed (หลักศรัทธานิกายชีอะฮ์) โดยเอ เอ เอฟซี (A.A.A.Fyze) พิมพ์ที่ลอนดอน ปี ค.ศ. 1942 โดยมีสาระสำคัญจากต้นฉบับของผลงานเขียนของอิบน์ บาบาวัยฮีย (Ibnu Babawaihi) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของนิกายชีอะฮ์ รวมถึงคำจำกัดความโดย เอ เอ เอฟซี

48. The History of the Philosophy in Islam โดยที เจ เดอ บัว (T.J. de Boer) ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ จากต้นฉบับในภาษาเยอรมัน โดยอี อาร์ โจนส์ (E.R. Jones); (ลอนดอน, ค.ศ. 1903) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำเนิดและพัฒนาการของปรัชญาในโลกมุสลิมตั้งแต่อัล-กินดี (*Al-Kindi/ ค.ศ. 801-866*) จนถึงอิบน์ รุสด์ (*Ibnu Rushd/ ค.ศ. 1126-1198*) และต่อมาได้มีการแปลเป็นภาษาอาหรับโดย ดร. เอ็ม เอ เอช อบู รัยดะฮ์ (Dr. M.A.H. Abu Raidah) ด้วยหัวข้อที่ว่า *Tarikhul Falasafati fil Islami* (ประวัติศาสตร์ปรัชญาในอิสลาม) ตีพิมพ์ในโคโร (พิมพ์ครั้งที่ 1 ค.ศ. 1938)

49. Outlines of Muhammedan Law (โครงสร้างหลักกฎหมายอิสลาม) โดยเอ เอ เอฟซี (A.A.A.Fyze) พิมพ์ที่ลอนดอนในปี ค.ศ. 1949 เนื้อหาเป็นบทนำในความหลากหลายของกฎหมาย อิสลาม

50. Istituzioni di diritto musulmano malichita (รัฐธรรมนูญจากกฎหมายอิสลามอันถูกต้อง) เขียนโดยดี แซนติลลานา (D. Santillana) ตีพิมพ์ในโรมปีค.ศ.1926-1928 เป็นหนังสือเกี่ยวกับการสำรวจโครงสร้างและเนื้อหากฎหมายอิสลามในนิกายมาลีกีและซาฟีอี

51. The Origins of Muhammedan Jurisprudence (ที่มาของกฎหมายอิสลาม) โดยเจ ชอชท์ (J. Schacht) ตีพิมพ์ในอ็อกฟอร์ดปีค.ศ. 1950 มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดต่างๆ ในยุคเริ่มต้นและพัฒนาการของกฎหมายในโลกมุสลิม

52. The Mystics of Islam (แนวคิดเร้นลับในอิสลาม) โดยอาร์ เอ นิโคลสัน (R.A. Nicholson) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1914) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเร้นลับในอิสลามพร้อมๆ กับกล่าวถึงนักวิชาการในแนวคิดดังกล่าว ตลอดจนถึงพัฒนาการของกลุ่มฏอริกัต (Tharikat) สายต่างๆ

53. The Idea of Personality in Sufism (แนวคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพของแนวคิดตาซาวูฟ) โดย อาร์ เอ นิโคลสัน (R.A. Nicholson) ตีพิมพ์ในเคมบริดจ์ปีค.ศ.1923) มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวโน้มของลัทธิพระเจ้าคือจักรวาล (Pantheism) ในจุดยืนของปราชญ์ซุฟีหลายท่าน ซึ่งรู้จักกันในนามแนวคิดอัล-อิซรอเกียฮ์ (Al-Israqiah) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดพลาโตใหม่ (Neo-Platonism) นั่นคือแนวคิดสุดท้ายของปรัชญากรีก

54. The Mawaqif of al-Niffari (งานเขียนเรื่องจุดยืนทางความคิด หรือ มาวากิฟ ของอัล-นิฟฟารี) โดยเอ เจ อาร์-เบอร์รี่ (A.J.Arberry) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1935 ได้คัดลอกงานเขียนของนักซุฟีท่านหนึ่งที่ชื่ออัล-นิฟฟารี (Al-Niffari) พร้อมกับคำอธิบายโดยผู้คัดลอก

55. Rabi'ah the Mystic (รอบีอะฮ์: ผู้เชี่ยวชาญเรื่องลึกลับ) โดยเมกาเร็ต สมิธ (Margaret Smith) ได้อธิบายชีวประวัติของรอบีอะฮ์ อัล-อดาเวียฮ์ (Rabi'ah al-Adawi'ah) ซึ่งเป็นนักซุฟีสตรี ในประวัติศาสตร์อิสลาม นั้นเสมือนหนึ่งเป็นแมซีเทรซ่า ที่เชี่ยวชาญเรื่องลึกลับในโลกคริสเตียน

56. La Pensee de Ghazzali (แนวคิดของอิมามอัล-ฆอซาลี) โดยเอ เจ เวนสิงก์ (A.J. Wensink) ตีพิมพ์ในปารีสปีค.ศ.1940 อธิบายถึงแนวคิดของท่านอิมามอัล-ฆอซาลี โดยวิเคราะห์จากบรรดางานเขียนหลายๆ เล่มของท่าน โดยเฉพาะงานเขียนเรื่อง *Ihya Ulumud-Din*

57. Al-Hallaj, Martyr mystique de l'Islam (อัล-ฮัลลาญญ์ การเสียสละเพื่อแนวคิดลึกลับอิสลาม) โดย หลุยส์ เมซซิกน็อน (Luois Massignon) ประกอบด้วย 2 เล่ม (ปารีส, ค.ศ. 1922) กล่าวถึงชีวิตความเป็นอยู่ของอัล-ฮัลลาญญ์ และแนวคิดในลัทธิพระเจ้าคือจักรวาล (Pantheism) ของเขา เขามักจะชกิริว่า *Ana'allah Ana al-Haq* (ข้าพเจ้าอัลลอฮ์ ข้าพเจ้าคือผู้อภิสิทธิ์) ซึ่งเป็นเหตุให้เขาต้องตกเป็นมรตุด (ออกจากศาสนา) และถูกลงโทษประหารชีวิต งานเขียนของเมซซิกน็อน ถือเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกสาขาปรัชญา ซึ่งมีความโน้มเอียงที่จะปกป้องแนวคิดของอัล-ฮัลลาญญ์และกล่าวหาว่าหลักศาสนาอิสลามไม่ถูกต้อง

58. Les Confreries religieuses musulmanes (ฏอริกะฮ์มุสลิมสายต่างๆ) โดยโอ เดปอนต์ และ เอ็กซ์ ค็อบโปลานี (O.Depons & X. Coppelani) ตีพิมพ์ในอัลเกียร์ปีค.ศ.1897) ได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ซุฟีมุสลิมสายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดซุฟีที่ขยายเข้าไปในแถบอัฟริกาเหนือ

59. The Bektashi Order of Dervishes (แนวคิดเดอว์วิชของเบกตาชี) โดยเจ เค เบิร์ก (J.K.Birge) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1937) อธิบายถึงแนวคิด เดอว์วิช ที่ถือกำเนิดขึ้นโดยเบกตาชี (Bektashi) นักซุฟีท่านหนึ่ง ในยุคอาณาจักรอูซมานียะฮ์ในตุรกี (ค.ศ. 1280-1924)

60. Islam and Modernism in Egypt (อิสลามและความเป็นสมัยใหม่ในอียิปต์) โดยซี ซี อัดัมส์ (C.C.Adams) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1933 อธิบายถึงการฟื้นฟูอิสลามซึ่งนำโดยญามาลุดดีน อัล-อัฟฆอนีย์ (Jamaluddin Al-Afghani) และมุหัมมัด अब್ದุส พร้อมๆ กับคนอื่นๆ ในกลุ่ม *Salafiah*

61. Whither Islam (อิสลามจะไปไหน) โดยแฮมิลตัน เอ อาร์ กิบ (Hamilton A.R. Gibb); ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1932 เป็นหนังสือรวบรวมบทบรรยายทางวิชาการเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของอิสลามใน แอฟริกาเหนือ อียิปต์ อินเดีย และอินโดนีเซีย

62. Indian Islam (อิสลามในอินเดีย) โดยเมอร์เรย์ ตีตัส (Murray Titus) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1930 ได้อธิบายถึงข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกำเนิดและพัฒนาการของอิสลามในอินเดียที่เคยมีอำนาจมาหลายศตวรรษ

63. Modern Islam in India (ความเป็นสมัยใหม่ของอิสลามสมัยใหม่ในอินเดีย) โดยดับบลิว ซี สมิธ (W.C.Smith) ตีพิมพ์ในลอนดอนปีค.ศ.1946 การอธิบายซึ่งเป็นไปในลักษณะศาสนาเชิงสังคม (Socio-religious) ซึ่งเน้นเกี่ยวกับพัฒนาการของปัญญาชนและการเมืองในหมู่มุสลิมในอินเดีย

64. Modern Trend in Islam (แนวโน้มใหม่ในอิสลาม) โดย แฮมิลตัน เอ อาร์ กิบ (Hamilton A.R. Gibb) ตีพิมพ์ในชิคาโกปีค.ศ. 1947) วิพากษ์ต่อความเป็นสมัยใหม่ในอิสลาม

65. Islam in Modern History (อิสลามในประวัติศาสตร์สมัยใหม่) โดยวิลเฟรด แคนท์เวลล์ สมิธ (Wilfred Cantwell Smith) ตีพิมพ์ในนิวยอร์กปีค.ศ.1959) มีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการของอิสลามในประวัติศาสตร์ตามมาด้วยการประพจน์ของผู้นับถือศาสนาอิสลามในบรรดาประเทศอาหรับ ตุรกี ปากีสถานและประเทศมุสลิมอื่นๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งจากวรรณกรรมเกี่ยวกับอิสลามที่มีอยู่มากมายหลากหลายภาษาของชาวยุโรป เป็นงานเขียนของบรรดานักบูรพาคดีที่มีชื่อเสียงในหมู่ชาวตะวันตก นอกจากงานเขียนที่เขียนในเชิงลบแล้ว ก็พบว่ายังมีงานเขียนที่เป็นเชิงบวกด้วย จนมุสลิมเองควรที่ยอมรับและให้ความนับถือ

อิทธิพลของบูรพาคดีต่อโลกมุสลิมเกิดจากความซึมซับในงานเขียน และการศึกษากับชาวตะวันตกโดยตรง เมื่อคนใดคนหนึ่งมานั่งอ่าน เข้าใจ และทำเอาแก่นแท้ของงานเขียนของชาวตะวันตกโดยปราศจากการค้นหาและศึกษาเพิ่มเติมมักจะถูกครอบงำทางความคิด หรือแม้แต่การยอมตามทัศนะของนักบูรพาคดี ในประเด็นความเที่ยงตรงของ อัล-กุรอานและหะดีษ สิ่งนี้เคยปรากฏมาแล้ว แม้แต่ในประเทศมุสลิมเอง

บางกรณีที่น่ามาเป็นตัวอย่างเป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับอัล-กุรอานและหะดีษ กรณีหนึ่งเกิดขึ้นในปากีสถานและอินเดีย โดยเกิดขึ้นแถบตะวันตกของปัญจาบ (ปากีสถาน) และลาฮอร์ (Lahore) กับอัมริตสา (Amritsar) ในอินเดียโดยมีบุคคลกลุ่มหนึ่งที่เรียกกลุ่มว่า “นักอัล-กุรอาน” (สาวกกุรงาน) ภายใต้การนำของควาจา อะห์มัดอะฮ์มัด (Khwaja Ahmad Dahlan) และ अब್ದุลลอฮ์ จักรวาลี (Abdullah Chakrawali) พวกนี้ได้ปฏิเสธความถูกต้องของหะดีษ มีหน้าซำยังเชื่อว่าหลักฐานจากอัล-กุรอาน เพียงอย่างเดียวเพียงพอแล้วที่จะนำมาใช้ในการยึดถือปฏิบัติแหล่ง ๆ ไม่จำเป็น กลุ่มนี้ดำรงละหมาด 4 ครั้งต่อวัน พร้อมทั้งได้ลดจำนวนหรือกัลดลง ในบางละหมาดกลุ่มคัดค้านหะดีษกลุ่มนี้ได้รับการตอบโต้อย่างหนักจากนักคิด และผู้รู้อิสลามในพื้นที่ เช่น อยูอะอุลามาตุคีย์ อิสมาแอล อัล-ซาลาฟีย์ และมุหัมมัด อัยยุบ ดิฮ์สาวี (Syamsuddin Arif, 2008)

อีกหนึ่งกรณีเกิดขึ้นในประเทศอาหรับเองคือ อียิปต์ มีการเขียนบทความเรื่องหนึ่งลงในวารสาร “al-Manar” ในไคโร บุคคลผู้นั้นก็คือ มุหัมมัด เทาฟีก ซิดกี๊ ได้เขียนวิพากษ์ต่อหะดีษ อย่างรุนแรง โดยมีเนื้อหาระบุว่าแท้จริงแล้วมุสลิมไม่จำเป็นต้องตามหะดีษ เสียทั้งหมด และมุสลิมเคารพและปฏิบัติตามอัล-กุรอานเพียงอย่างเดียวก็เพียงพอแล้ว ทศนะของมุหัมมัด เทาฟีกได้รับการต่อต้านอย่างหนัก จากนักคิดนักวิชาการหลายท่านทั้งในอียิปต์และอินเดีย ตัวเขาเองหลังจากนั้นยอมรับความผิดพลาดในทศนะและยอมขออภัยโทษจากอัลลอฮ์ (เตาบัต)

กรณีใกล้เคียงกันเกิดขึ้นในอียิปต์เช่นกัน คือ ท่านอะฮ์มัด อายู รัยยะ ได้วิพากษ์หะดีษ และความถูกต้องของบรรดาเคาะฮะบะฮ์ (สหายของท่านศาสดามุหัมมัด) และบรรดาตาบีอื่น (สหายเคาะฮะบะฮ์) พร้อมกับบรรดานักรายงานหะดีษทั้งหลาย อาบูรัยยะฮ์ให้ทศนะว่า เขาไม่มั่นใจในตัวผู้รายงาน ทั้งในแง่ของตัวบทที่นำมาว่าจะมาจากท่านศาสดาทั้งหมดจริงหรือไม่ และนี่เป็นต้นเหตุของความอ่อนแอในตัวบทหะดีษที่ต้องมาพิจารณาว่าควรนำมาใช้หรือไม่ และไม่สามารถนำมาเป็นรากฐานได้เลย ทศนะของ อาบูรัยยะฮ์ถูกกล่าวตำหนิอย่างมาก โดยนักวิชาการมุสลิมชั้นนำรวมถึง มุหัมมัด อายูซุบะฮ์ (Muhammad Abu Syubah) มุหัมมัด อัซ-ซามาฮีย์ (Muhammad As-Samahi) สุไลมาน อัด-นัควีย์ (Sulaiman Ad-Nadwi) และคนอื่น ๆ กลุ่มต่อต้านหะดีษไม่เพียงจะเกิดขึ้นในตะวันออกกลางในเอเชียใต้เท่านั้น ยังมีในอินโดนีเซียและมาเลเซียด้วย ในมาเลเซีย ผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมวิทยาและผู้เลื่อมใสในลัทธิสังคมนิยม กาชิม อะห์หมัด มีความสงสัยในความถูกต้องของอัล-กุรอาน และได้แต่งหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อ หะดีษ: การพิจารณาครั้งใหม่ซึ่งต่อมา หนังสือนี้ถูกห้ามในมาเลเซียในปี ค.ศ.1986

อย่างไรก็ดี แม้จะพบความอ่อนแอและข้อสังเกตหลายอย่างในความชัดเจนและเที่ยงตรงของการศึกษาอิสลามของชาวตะวันตก แต่ผลจากความพยายามอย่างมากมายของชาวตะวันตก ได้ผลิตผลที่เป็นตำรา และหนังสืออ้างอิงจำนวนตกที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า และความเข้าใจที่ดีขึ้นต่อศาสนาอิสลาม ในมุมมองของชาวตะวันตก ขณะเดียวกันมีนักวิชาการตะวันตกบางส่วนที่เห็นความถูกต้อง ในอิสลามกลับหันมายอมรับอิสลามและปกป้องศาสนาอิสลามผ่านงานเขียน อย่างเช่น ท่านมรยัม ญามีละฮ์และเมารีส บูกาย เป็นต้น

บทสรุป

อิสลามศึกษาที่เปิดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทยมีพัฒนาการที่ยาวนาน ซึ่งพัฒนาการของอิสลามศึกษาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่องทาง ช่องทางแรกเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายในสังคมมุสลิมเองที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนา เพราะศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ต้องให้ความสำคัญทั้งโลกนี้และโลกหลังความตาย การศึกษาอิสลามจึงเริ่มมาตั้งแต่ยุคแรก ๆ ของอิสลาม และมีการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนให้มีความทันสมัย และเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เป้าหมายของการศึกษาอิสลามในโลกมุสลิมจึงดำเนินไปเพื่อมุ่งหาความรู้ความเข้าใจในหลักการศาสนาผ่านศาสตร์สาขาย่อยต่าง ๆ และที่สำคัญเมื่อรู้แล้วต้องนำมาปฏิบัติ ทั้งระดับปฏิบัติเพื่อตนเอง (ฟิรดูอัยน์) และเพื่อสังคมโดยรวม (ฟิรดูกิฟายะฮ์) ขณะที่พัฒนาการอิสลามศึกษาในโลกตะวันตกมีจุดเริ่มต้นและเป้าหมายการพัฒนาศาสตร์นี้ที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาของชาวตะวันตกในยุคแรกเป็นไปเพื่อหาประเด็นถกเถียงกับโลกมุสลิมและการนำองค์ความรู้ในสังคมมุสลิมมาพัฒนาองค์ความรู้ในแบบของตะวันตก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาความรู้ได้ก็ตามแต่ก็เพื่อค้นหา

ความเป็นเลิศทางวิชาการ ในระยะแรก ๆ ของความสนใจต่ออิสลามศึกษาที่ชื่อบกพร่องมากมาย อาจโดยมิได้ตั้งใจ หรือด้วยเจตนาที่ซ่อนเร้น อย่างไรก็ตามการศึกษอิสลามของชาวตะวันตก หรือ มักรู้จักกันในนามนักบูรพาคดีนั้นเริ่มตั้งแต่ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นได้เห็นถึงพัฒนาการที่เปลี่ยนไป การศึกษาที่มีความเป็นกลางมากขึ้น และมุ่งหาคำตอบเชิงวิชาการมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Affandi Mochtar. (2001). *Membedah Diskursus Pendidikan Islam*. Ciputat, Indonesia: Penerbit Kalimah.
- Asaf Hussain. (1984). The Ideology of Orientalism, in *Orientalism, Islam and Islamists*, Asaf Hussain et.al. (eds.). Vermont: Amana Book, pp.5-21.
- Azrumardi Azra. (2004). The Making of Islamic Studies in Indonesia, in *Islamic Studies in World Institutions of Higher Learning: Issues and Challenges in the Era of Globalization*, Abd.Samat Musa and Hazleena Baharun (eds). Kuala Lumpur: Kuim, pp.27-38.
- Edward Said. (1978). *Orientalism*. New York: Vintage Books.
- Hasan Madmarn. (2000). History of Islamic Studies in Thailand: Muslim Education Reform in Thailand – The Case of Traditional Muslim Institutions (Pondok) and Its Challenges, in *Islamic Studies in ASEAN: Presentations of an International Seminar* by Isma-ae Alea et.al. (eds.). Pattani: College of Islamic Studies, Prince of Songkla University, pp.59-67.
- Imtiyaz Yusuf. (1993). Interview Dr. Imtiyaz Yusof Relating to Islamic Studies in the West. *Muslim Guidance*. May, pp.4-5.
- Joesoef Sou'yb. (1985). *Orientalisme dan Islam*. Jakarta: Bulan Bintang.
- Mahmud Hamdi Zaquq. (1989). *Orientalisme: Kesan Pemikirannya Terhadap Tamadun Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Maryam Jameelah. (1994). *Islam dan Orientalisme, Sebuah Kajian Analitik*. Jakarta: PTRaja Grafindo Persada.
- Mohammad Muda. (2004). Islamic Studies in Institutions of Higher Learning in Malaysia: Challenges and Prospects, in *Islamic Studies in World Institutions of Higher Learning: Issues and Challenges in the Era of Globalization*, by Abd. Samat Musa and Hazleena Baharun (eds). Kuala Lumpur: Kuim, pp.27-38.
- Roger DuPasquier. (1992). *Unveiling Islam*. Cambridge: Islamic Text Society.
- Syamsuddin Arif. (2008). *Orientalis dan Diabolisme Pemikiran*. Jakarta: Gema Insani.